

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการให้ประธานบัตรเหมืองแร่กรณีศึกษาจังหวัดเลย

นางสาวสุพรรณ พรวัวโธสง
นางสาวประภัสสร จันทร์สำโรง
นายสรพรเพชญ์ แสงเนตรสว่าง

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการให้ประธานบัตรเหมืองแร่ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนกรณีศึกษาจังหวัดเลย (2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเกี่ยวกับการให้ประธานบัตรเหมืองแร่กรณีศึกษาจังหวัดเลย (3) ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเกี่ยวกับการให้ประธานบัตรเหมืองแร่กรณีศึกษาจังหวัดเลย โดยได้ศึกษากระบวนการผ่านข้อกฎหมายและการสัมภาษณ์เชิงประจักษ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่าในทางกฎหมายมีการกำหนดการคุ้มครองสิทธิของประชาชนให้มีส่วนร่วมต่อการให้ประธานบัตรเหมืองแร่ไว้แล้ว แต่ผลการลงไปสัมภาษณ์เชิงประจักษ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดเลยพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วเห็นว่ามี การปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดจริง แต่ในกระบวนการรับฟังนั้นยังมีความไม่โปร่งใส ปกปิดหมกเม็ดสาระสำคัญบางสิ่งบางอย่างไม่ให้ประชาชนรับทราบ อันเป็นการส่งผลให้เกิดความไม่พอใจของชุมชนนั้นๆ เพราะคนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความกังวลใจวันเกรงว่าจะเสียประโยชน์วิถีชีวิตไม่เหมือนเดิม คุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพก็แย่เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบด้านสุขภาพ ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน หรือทำลายระบบนิเวศของชุมชน รัฐจึงต้องให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตั้งกองทุนเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างทันทั่วถึง มีการเยียวยาให้กับชาวบ้านอย่างเป็นรูปธรรม พื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับมาอยู่ในสภาพเดิม โดยรัฐจะต้องจัดทำกองทุนดังกล่าวเป็นกิจจะลักษณะที่โปร่งใสชัดเจนต่อประชาชน และสามารถได้รับการตรวจสอบจากหน่วยงานอิสระต่างๆ ได้

บทนำ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง และเป็นเอกภาพอันจะนำไปสู่การกระจายบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อมไปสู่ภาคประชาชนมากกว่าเป็นการรวมศูนย์การตัดสินใจดังที่ผ่านมา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการให้ประธานบัตรเหมืองแร่แก่ภาคเอกชน เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดให้สิทธิประชาชนกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในระดับโครงการไว้ซึ่งบัญญัติว่าการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพของประชาชนจะต้องจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียจากกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้นๆ ที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ต้องเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง หากโครงการนั้นๆ โดยปราศจากการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสม มีการดำเนินการที่ขาดความโปร่งใสตั้งแต่การอนุมัติโครงการโดยที่ประชาชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารไปจนถึงการขาดกระบวนการ

มีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจและการดำเนินโครงการซึ่งไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล จึงนับได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมไทยการให้ประธานบัตรเพื่อการทำเหมืองแร่ นั้น คณะผู้เขียนพบว่ามีเหตุการณ์ในหลายๆ กรณีที่เกิดกระทบต่อประชาชนในพื้นที่เป็นชาวในสาธารณะ ดังนั้นคณะผู้เขียนจึงเห็นควรศึกษาเรื่องดังกล่าวในพื้นที่จังหวัดเลย เนื่องจากมีการทำเหมืองแร่หลายแห่ง และการทำเหมืองแร่ดังกล่าวได้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติ สุขภาพอนามัย รวมถึงการดำรงชีพตามปกติของประชาชนในชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงกับเหมืองแร่ คณะผู้เขียนจึงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาข้อกฎหมายและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องดังกล่าวเพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้ในการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีความหมาย และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการให้ประสบความสำเร็จโดยมีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ให้น้อยที่สุด หรือมีแนวทางเยียวยา บรรเทาผลกระทบดังกล่าวให้ประชาชนได้ทันทั่วทั้งต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการให้ประธานบัตรเหมืองแร่ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนกรณีศึกษาจังหวัดเลย
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเกี่ยวกับการให้ประธานบัตรเหมืองแร่กรณีศึกษาจังหวัดเลย
3. ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเกี่ยวกับการให้ประธานบัตรเหมืองแร่กรณีศึกษาจังหวัดเลย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 และที่ปรับปรุงแก้ไข และอนุบัญญัติที่เกี่ยวข้องโดยให้รัฐมีอำนาจควบคุมการตรวจ การผลิต การรักษาแหล่งแร่ การจำหน่ายแร่ และการโลหกรรม และในเวลาเดียวกันก็อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการทำเหมือง ตลอดจนการให้ความคุ้มครองแก่กรรมกรและสวัสดิภาพของประชาชนให้เหมาะสมแก่กาลสมัย

Vroom and Deci (1970)¹ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นปริมาณของอิทธิพลที่ปัจเจกบุคคลรู้สึกว่าได้เข้าไปร่วมในการตัดสินใจและบุคคลจะได้รับความพึงพอใจจากการทำงานที่มีประสิทธิภาพโดยตัวบุคคลจะพัฒนาความผูกพันที่มีต่องาน และจะสามารถทำงานได้ดีตลอดจนสามารถขยายเป้าหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือปรัชญาของแนว ความคิดในการควบคุมตนเองมีใช้ควบคุมองค์การ

โกวิท พวงงาม (2545, หน้า 8)² ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนาควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

- 1.การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

¹ Vroom,V.H.,&Deci,B.L.(1970).Management and motivation.New York:penguin Book.

² โกวิท พวงงาม (2545), การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, ม.ป.ท.สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 สิงหาคม 2561 : หน้า 8

2.การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3.การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4.การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างใด การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จลำบาก

วิธีดำเนินการวิจัย เช่น ประชากร การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการให้ประธานบัตรเหมืองแร่กรณีศึกษาจังหวัดเลย การศึกษาค้นคว้าทางเอกสารและการสัมภาษณ์ของตัวแทนภาคประชาชนในพื้นที่ที่มีการให้ประธานบัตรเหมืองแร่ ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้โดยมีวิธีการค้นคว้าดังนี้

ประชากรได้เลือกใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือประชาชนที่อยู่ในบริเวณของการให้ประธานบัตรเหมืองแร่ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้นำชุมชนของภาคประชาชนในพื้นที่ อ.เมือง (ตำบลนาดินดำ) อำเภอเชียงคาน (ตำบลเขาแก้ว ตำบลเชียงคาน) และ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย จำนวนไม่น้อยกว่า 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1. การศึกษา ค้นคว้าเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้ประธานเหมืองแร่ ในประเด็นการให้มีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามที่กฎหมายกำหนด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 58 บัญญัติว่า “การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้อื่นดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิตหรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชนและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย และประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง ก่อนเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 43 บัญญัติว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ (2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (3) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรือถ่วงการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชน และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ...

พระราชบัญญัติ แร่ พ.ศ.2510 หมวด 4 การทำเหมืองแร่ มาตรา 43 ได้บัญญัติ ห้ามมิให้ผู้ใดทำเหมืองในที่ใดไม่ว่าที่ซึ่งทำเหมืองนั้นจะเป็นสิทธิของบุคคลใดหรือไม่ เว้นแต่จะได้รับ...ประธานบัตร

มาตรา 44 ผู้ใดประสงค์จะขอประทานบัตร ให้ยื่นคำขอต่อเจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่...

และหมวด 4/1 การทำเหมืองใต้ดิน (ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแร่ (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2545) มาตรา 88/5 การออกประทานบัตรทำเหมืองใต้ดินจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่อไปนี้ (1) ผู้ขอประทานบัตรเสนอคำขอโดยถูกต้องตามเงื่อนไขในมาตรา 88/6 (2) รัฐมนตรีได้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นตามมาตรา 88/7 วรรคหนึ่ง โดยถูกต้อง...

มาตรา 88/7 เมื่อรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของผู้ขอประทานบัตรทำเหมืองใต้ดินได้รับความเห็นชอบตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแล้วให้รัฐมนตรีประมวลข้อมูลต่อไปนี้ เข้าสู่กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือระเบียบราชการที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณีเพื่อประกอบการกำหนดเงื่อนไขอันจำเป็นในประทานบัตรต่อไป...

ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนพื้นที่ที่ขอประทานบัตร พ.ศ.2561 ข้อ 4 ให้เจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่แจ้งเรื่องราวการขอประทานบัตรที่จะจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่ที่ขอประทานบัตรภายในเจ็ดวันหลังจาก การปิดประกาศการขอประทานบัตรตามมาตรา 56 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 เพื่อให้แจ้งผู้ใหญ่บ้านของชุมชนในพื้นที่ที่ขอประทานบัตรทราบ

ข้อ 5 ให้เจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่ประสานผู้ใหญ่บ้านตามข้อ 4 เพื่อกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ทั้งนี้ ในการกำหนดสถานที่รับฟังความคิดเห็นให้คำนึงถึงความสะดวก และความปลอดภัยในการเดินทางของผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น รวมถึงสถานที่ดังกล่าวต้องเป็นสถานที่เปิดถูกสุขอนามัย และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่ที่ขอประทานบัตรตามวรรคหนึ่ง ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จ ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ครบกำหนดระยะเวลาปิดประกาศการขอประทานบัตรตามมาตรา 56 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 โดยให้เชิญบุคคลดังต่อไปนี้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและแจ้ง ผู้ขอประทานบัตรเข้าร่วมชี้แจงการดำเนินโครงการด้วย

(1) ประชาชนทุกหมู่บ้านในเขตชุมชนในพื้นที่ที่ขอประทานบัตร ซึ่งประชาชนดังกล่าวต้องมีชื่อ อยู่ในทะเบียนบ้านในหมู่บ้านของชุมชนนั้นไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันที่จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น หน้า 10 เล่ม 135 ตอนพิเศษ 109 ง ราชกิจจานุเบกษา 15 พฤษภาคม 2561

(2) ผู้แทนซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากองค์กรเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีสำนักงานตั้งอยู่ในเขตจังหวัดอันเป็นที่ตั้งของคำขอประทานบัตร และต้องเป็นองค์กรเอกชนที่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(3) เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่เขตพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบ...

ข้อ 9 ให้เจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ที่ขอประทานบัตร ดำเนินการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในลักษณะการอภิปรายสาธารณะ การจัดรับฟังความคิดเห็นของชุมชนตามวรรคหนึ่ง จะทำเป็นรายหมู่บ้านหรือร่วมกันก็ได้

ข้อ 10 เมื่อการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเสร็จสิ้นแล้ว ให้เจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่ดำเนินการ ดังนี้

(1) จัดทำรายงานผลการรับฟังความคิดเห็นให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเสร็จสิ้น

(2) นำรายงานตาม (1) ไปปิดประกาศให้ทราบโดยทั่วกันในที่เปิดเผย ณ สถานที่ ปิดประกาศของสำนักงานเจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่ ที่ว่าการอำเภอ ที่ทำการกำนัน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานที่ที่จัดประชุมรับฟังความคิดเห็น เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน

2. การสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการให้ประทานบัตรเหมืองแร่กรณีศึกษาจังหวัดเลยโดยประกอบด้วย 1.นางดวงตา นาคเรไร ผู้นำชุมชนบ้านอุมง อ.เชียงคาน 2.นายกั้ง คำเงาะ ผู้นำชุมชนบ้านอุมง อ.เชียงคาน 3.นายเปี่ยม โนนน้อย ผู้นำชุมชน อ.วังสะพุง 4.นายลำพูน แสงทอง ผู้นำชุมชนบ้านเขาแก้ว อ.เชียงคาน 5.นายชาลิน กันแพงศรี ผู้นำชุมชนบ้านนาดินดำ อ.เมือง 6.นายสำรวย ทองจันทร์ ผู้นำชุมชนบ้านนาดินดำ อ.เมือง

โดยแบ่งการสัมภาษณ์ประเด็นดังนี้

2.1 การร่วมในการตัดสินใจของชุมชนในการให้ประทานบัตรเหมืองแร่

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า การประทานบัตรเหมืองแร่ในพื้นที่จังหวัดเลยได้เปิดเวทีให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นในการขอประทานบัตรเหมืองแร่ แต่มีความไม่โปร่งใส (มีรายชื่อของชาวบ้านที่เห็นด้วย ทั้งที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม) หมกเม็ด ภาครัฐไม่ได้เปิดโอกาสแก่ผู้ไม่เห็นด้วยในการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง อิสระ ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา นำแต่ข้อมูลของผู้ที่เห็นด้วยไปใช้การเปิดเวทีจึงเป็นการสร้างความขัดแย้งขึ้นในชุมชนระหว่างกลุ่มที่เห็นด้วยกับกลุ่มไม่เห็นด้วย

2.2 ความพึงพอใจของชุมชนในการให้ประทานบัตรเหมืองแร่

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า ประชาชนในพื้นที่การให้ประทานบัตรเหมืองแร่ส่วนใหญ่ไม่พอใจ เนื่องจากมีความกังวลใจ หวั่นเกรงว่าพื้นที่ทำกินและห้วยน้ำลำธารที่ใช้อาศัยหาอยู่หากินส่วนใหญ่จะได้รับความเสียหายมีสารปนเปื้อนของสารพิษในน้ำ สัตว์น้ำหายากกว่าเดิม มีผลกระทบและความเสียหายต่อชีวิต วิถีชีวิตไม่เหมือนเดิม คุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพก็แย่ มีฝุ่นละออง มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ มีการทำลายป่าไม้ เกิดความแตกแยกในชุมชน แต่ก็ยังมีส่วนน้อยที่พอใจการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ เพราะเห็นว่าเศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นกว่าเดิม มีการจ้างงานคนในพื้นที่

2.3 ผลกระทบต่อชุมชนในการให้ประทานบัตรเหมืองแร่

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนทั้งด้านเสียงและฝุ่นละออง มีสารปนเปื้อนของสารอันตรายในดินทำให้น้ำไม่สะอาด ชาวบ้านไม่มั่นใจในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค และทำการเกษตร คนในชุมชนมีผลกระทบด้านสุขภาพทั้งจากฝุ่นละออง เสียงดัง เป็นโรครูมิแพ้ ผื่นคัน เจ็บป่วยบ่อยกว่าสมัยไม่มีเหมืองแร่ มีผลกระทบต่อสภาพถนน ขำรุค เป็นหลุมเป็นบ่อ การใช้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปไม่มั่นใจในความปลอดภัยเนื่องจากมีกลุ่มคนแปลกหน้าเข้ามาในชุมชน

2.4 ข้อเสนอแนะของชุมชนเมื่อมีการให้ประทานบัตรเหมืองแร่

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า ชุมชนมีความต้องการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบมาให้ความรู้เกี่ยวกับคุณภาพของน้ำเพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค มีการวัดหรือควบคุมมลพิษไม่ให้มีอันตรายต่อคนในชุมชน มีการเยียวยาให้ความช่วยเหลือกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ โดยเป็นรูปธรรม เช่น ตั้งกองทุนให้ความช่วยเหลือ พื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับมาอยู่ในสภาพเดิม

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริเวณที่ให้ประทานบัตรเหมืองแร่โดยใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันเชิงเปรียบเทียบระหว่างข้อกฎหมายกับแนวทางการปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดจากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงประจักษ์ โดยใช้การพรรณนาเพื่อหาแนวทางเสนอแนะเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการให้ประทานบัตรเหมืองแร่กรณีศึกษาจังหวัดเลย คณะผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาใน 2 กรณีคือ ในทางกฎหมายพบว่ารัฐธรรมนูญไทยได้กำหนดสิทธิของความเป็นคนไทยให้สามารถจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ เข้าซื้อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน ประกอบกับในพระราชบัญญัติแร่ ได้กำหนดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือระเบียบราชการที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณีเพื่อประกอบการกำหนดเงื่อนไขอันจำเป็นในประทานบัตรต่อไป จะเห็นได้ชัดว่าในทางกฎหมายมีการกำหนดการคุ้มครองสิทธิของประชาชนให้มีส่วนร่วมต่อการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ไว้แล้ว แต่คณะผู้ศึกษา ได้ศึกษาถึงวิธีปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดโดยการลงไปสัมภาษณ์เชิงประจักษ์กับผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดเลย พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วเห็นว่ามีปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดจริง แต่ในกระบวนการรับฟังนั้นยังมีความไม่โปร่งใส ปกปิดหมกเม็ดสาระสำคัญบางสิ่งบางอย่างไม่ให้ประชาชนรับทราบ อันเป็นการส่งผลให้เกิดความไม่พอใจของชุมชนนั้นๆ ที่ได้ให้ประทานบัตรเหมืองแร่ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความกังวลใจ หวั่นเกรงว่าจะเสียประโยชน์ วิถีชีวิตไม่เหมือนเดิม คุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพก็แย่ เป็นต้น ซึ่งจากผลจากความไม่พอใจดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบที่เป็นรูปธรรมขึ้น เช่น เสี่ยงรบกวน ฝุ่นละออง มีสารปนเปื้อนของสารอันตรายในดินทำให้น้ำไม่สะอาด เป็นผลกระทบด้านสุขภาพและสภาพถนน ขำรุคเป็นหลุมเป็นบ่อ มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปไม่มั่นใจในความปลอดภัยหรือทำลายระบบนิเวศน์ของชุมชน

จากผลการศึกษาดังกล่าวพบว่า การให้ประทานบัตรเหมืองแร่นั้นต้องยอมรับในข้อเท็จจริงว่าการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ย่อมมีผลกระทบต่อชุมชนไม่ว่าในทางใดก็ตาม มากหรือน้อยก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ TDRI³ ว่า การดำเนินการที่ผ่านมายังมีปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ อุปสรรคที่ทำให้มาตรการของรัฐมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลไม่เต็มที่ ได้แก่ การขาดการจัดเก็บข้อมูลและศึกษาสาเหตุของ

³

TDRI,เหมืองแร่กับการจัดการผลกระทบ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ

ปัญหาและแหล่งที่มาของมลพิษทำให้ไม่สามารถระบุแหล่งกำเนิดมลพิษได้ การกำหนดเขตพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน ทำให้ไม่ทราบขนาดปัญหา และประชากรที่ได้รับผลกระทบ แต่หากผลแห่งการให้ประทานบัตรเหมืองแร่มีความคุ้มค่าต่อผลกระทบดังกล่าว รัฐย่อมเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเยียวยาช่วยเหลือต่อชุมชนต่อผลกระทบนั้นๆ ให้บรรเทาความเดือดร้อนให้มากที่สุด โดยการเปิดเผยข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ประชาชนทราบ และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการเป็นผู้เสนอวิธีการเยียวยาที่ชุมชนยอมรับบนวิถีของแต่ละชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อป้องกันอาชญากรรม

จากการอภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่ารัฐต้องให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ เพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมและภาคประชาชนอยู่ร่วมกันได้อันเป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ คณะผู้ศึกษามีความเห็นพ้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนว่ารัฐต้องมีการตั้งกองทุนภายใต้บัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างทั่วถึง มีหน่วยงานที่รับผิดชอบมาให้ความรู้ มีการเยียวยาให้กับชาวบ้านอย่างเป็นรูปธรรม พื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับมาอยู่ในสภาพเดิม โดยรัฐจะต้องจัดทำกองทุนดังกล่าวเป็นกิจลักษณะที่โปร่งใสชัดเจนต่อประชาชน และสามารถได้รับการตรวจสอบจากหน่วยงานอิสระต่างๆ ได้ โดยมีแนวทางรูปแบบกองทุนทดแทนนี้ ควรจะประกอบด้วย 1 วัตถุประสงค์ของกองทุนทดแทนฯ เพื่อเป็นการเยียวยาผู้เสียหายเช่นเดียวกับของญี่ปุ่น และเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการถูกทำลายของโรงงานอุตสาหกรรม 2 การรวบรวมเงินเข้ากองทุนทดแทนฯ แยกเป็น 2 วิธีคือ (1) กรณีที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่จัดตั้งแล้วและได้ดำเนินการแล้วการเรียกเก็บเงินเข้ากองทุนจะทำควบคู่ไปกับการพิจารณาต่ออายุใบอนุญาตในแต่ละปี (2) กรณีที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ที่ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการให้เรียกเก็บเงินพร้อมกับการพิจารณาใบอนุญาตการจัดตั้งโรงงาน 3 ขอบเขตของการจ่ายเงินทดแทนครอบคลุมถึง (1) ค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนที่จ่ายให้กับประชาชนผู้เสียหาย (2) ค่าทำความสะอาดพื้นที่ที่เกิดมลพิษจากการดำเนินการของโรงงานฯ 4 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการบริหารกองทุนทดแทนมอบให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการ **Noted** : คณะนิติศาสตร์ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิญี่ปุ่น⁴

บรรณานุกรม

โกวิท พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 สิงหาคม 2561
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560
พระราชบัญญัติ แร่ พ.ศ.2510
ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนพื้นที่ที่ขอประทานบัตร พ.ศ.2561
คณะนิติศาสตร์ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิญี่ปุ่น
TDRI เหมืองแร่กับการจัดการผลกระทบ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ
Vroom,V.H.,&Deci,B.L.(1970).Management and motivation.New York:penguen Book.

⁴ คณะนิติศาสตร์ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิญี่ปุ่น⁴

